

Ka Synjuk Nongthoh Katholik
(Catholic Authors' Guild.)

MEMORIAL LECTURE

**Kum ka jingkyrmaw burom ia I Babu Soso Tham ha ka Lyngkhuh
Sngi-iap Ba-Sanphewwei jong I.**

bad ka

SYMPOSIUM

Halor ki jingtrei jong u Rangbah R. S. Lyngdoh kum
ka jingrakhe ia ka Lyngkhuh Sngi-Iap Banyngong
jong U ha ka 19.12.1991.

Jaka	Don Bosco Youth Centre, Laitumkhrach, Shillong.
Tarik	18th December 1991.
Por	11-30 mynstep.

“KA KTIEN KA TEI IA KA JAITBYNRIEW”

==== H. ELIAS ====

Inserted as a token of love and friendship
by **Bimal Bawri**
Akashi Book Depot, Laitumkhrach, Shillong.

KI LYNNONG

1.	Ban Tei (Poem) H. Warmphaiga Sten	1-2
2.	Talawiar U Sohpetbneng (Poem) L. Gilbert Shullai	3
3.	Ka Rukom Pyrkhat u Amjad Ali shaphang ka Sain Pyrthei U Khasi Bevan L. Swer	4-12
4.	U Rabon Singh kum U Nongthoh Hughlet Warjri	13-17
5.	Ka Jingim bad ka Jingtrei u Rev. Morkha Joseph Chyne ha Ka Thoh ka Tar ka Khasi Kitbor W. Nongrum	18-25
6.	Khyndiat Khyonsoit Shaphang Ka Jingroi ka Drama Khasi Radhon Singh Lyngdoh	26-31
7.	Haba ka Thoh Tar ka Roi Ka Jaidbynriew fa Roi Hesstanley Syiemlieh	32-33
8.	Haba ka Ktien ka Im ka Jaidbynriew ka Im Ivan M. Simon	34-37
9.	U Rabon Singh Kum U Stad Pyrkhat Sondar Singh Majaw	37-46
10.	"Ka Syrwet U Khasi bad ka Christian Era" jong I Sidney Tham L. Gilbert Shullai	52-57
11.	Ka Jingim bad u Synniang U Bronath Thangkhiew ha ka Thoh ka Tar Khasi Phrangsngi Kharlukhi	57-62
12.	U Synniang U Amjad Ali sha Ka Poetry Khasi Dewl Singh Khongdup	63-73
13.	Ka Bynta jong Radhon Singh Berry Jaid Dkhar ha kaba Kyntiew ia ka Ktien Khasi Bajubon R. Kharlukhi	74-77
14.	Ka Jingim I Kong Sidney Tham Kitbor W. Nongrum	78-79
15.	Ki Briew kiba duna Ki Hok jong ki bad ka Kamram jong Ngi Webster Davies Jyrwa	81-89

KHYNDIAT KHYNSOIT SHAPHANG KA JINGROI JONG KA DRAMA KHASI

(Ka jingkren jong u Dr. R.S. Lyngdoh ha ka Lyngkhuh Snem kaba nyngkong jong ka Khasi Authors' Society kaba long ha Dinam Hall ha ka 11 tarik September 1980)

Ka jingim ka long ka drama badka drama ka long ka jingim. Ym tang ba ka drama ka pynpaw ia ka jingim hynrei ka long ka ka tusbir ia ka imlang sahlang baroh kawei. Hynrei haduh mynno kein ka drama Khasi ha kane ka jingmut ka la wan mih ar. Ia mynta hi, kan ym long kaba shongnia ban ai ka jubab kaba biang. Kan donkam da kawei pat ka kot ka ban kynthup ia ki jingtainia shaphang kane Ban ym ia blai, kan bha mynta ban phai noh sha la shyngkub iing.

Ka jingkylli mynta ka mih - la u Khasi u la ju don drama? Ka jubab te ka long - 'em' - "Em" ym ba um tip ia ka imlang sahlang; ym ba um tip ia ka jingim; bad ym ba um sngewthuh ia ka mynnor, ka mynta bad ka lanor; hynrei namar ba um shym la don la ki jingthoh ha ki kot ki sla kumba don kiwei pat ki jaidbynriew. Kane ka leit long tang namar ba ka pyrthei thoh kot thoh sla ka dang poi sher ha ka ri jong ngi. Dei tang ha ka spah snem kaba la lah ba ngi nang ban bub ia la ki kbuin ka jingstad ha ki kot ki sla.

Ha kawei pat ka liang, ki jingleh jingkam jong u khun Khasi ha kiba

bun ki bynta ki long ha ka dur jong ki drama lyngkot ne ki playlet. Haba phi sngapthuh ia ki jingiathuhkhana bad jingiaphnieng na ki riw tymmen sawdong ka lyngwiar dper, lane ha ka kren - ia-pynphai na hapdeng ka thei samla bad ki rangsamla kiba wan thiah khynraw, lane ha ki jingiapybam na ki nongiabuh iasiat, ne ki jingiapyphai na hapdeng ki samla kynthei bad ki samla shynrang ha ki por leit tong sher ne leit kai lum kai wah ne ha ki por shohkba bad kumta ter-ter ki long ba ka dur jong ki drama lyngkot.

Kumba long kiwei-kiwei pat ki bynta jong ka Literature, kano-kano-ka drama ka dei ban don ka Jingsdang, ka Pdeng bad ka Jngkut. Ka dei ban ringdur ia ki longbriew manbriew kiba pher ba pher kiba ngi shem ha ka imlang sahlang. Hynrei ka dei ban biang kat kum ka jingheh jingrit ne kat kum ki jingdon ki jnit ki joat ha ka rynsan ialehkai. Dei na kata ka daw ba u Shakespeare u ong ba ka pyrthei hi ka long ka rynsan ialehkai. U Bah Peace Roy Pariat pat u ong : "Ka rynsan ialehkai pat ka long hi ka tusbir ia ka pyrthei longbriew manbriew". Ka bynta ba kongsan eh ba u nongthoh drama u dei ban kynmaw ka long ka Jingmutdur kaba ki Greek ki khot ka Muthos katba ki phareng pat ki khot ka Plot. Kaba ar pat ka long

ka buit kumno ban pynsyier myn-
siem ba ki phareng ki khot ka
dramatic Suspense bad ba ma ngi
pat ngi khot ka *Sorsa*. Kaba lai
pat ka long kumno ban pynbiar
mynsiem na ka *Sorsa* kaba ki Greek
ki khot ka *Katharsis*. Kaba saw pat
ka long kumno ban law ia ki suhsat
ia kaba la khot ka *denouement*.
Nangta pat dei ban don ka jingbit
ban ai ka hok ha uto uba donhok
bad ban peit ba u bym donhok u
dei ban kyllion. Kane kadci kata
kaba ki phareng ki khot ka *Poetic
Justice*. Halor kine kici-kiei baroh,
u Aristotle u buh sa kawei ka
nongrim: "A Convincing impossibility
is preferable to an unconvincing
possibility". Dei halor kane
ka nongrim, ba ka "Oedipus" jong
u Sophocles ka long ka tragedy ne
ka shem-lanot kaba kynsai tum.
Ha kane ka bynta te wat u
Shakespeare ruh un nym nud ban
ia kalain sum bad u Sophocles.

Kat kum ba ngi lah ban peit-
thub na ka history jong ha Khasi
Literature. imat u Dr. John Ro-
berts u don ka jingthmu ban
seng nongrim ia ka drama Khasi.
Ka jingpyrsbang jong u ban pyn
wan sha ka ktien Khasi ia ki
katto katne ki bynta jong ka
drama u Shakespeare kaba kyrte-
ng ka "Julius Caesar," imat ka thew
sha kata ka thong. Ia kane ka
jingpyrsbang jong u la bsut lang
ha ka "Khasi Fourth" kaba la
paw pyrthei ha ka snem 1891.
Ngam lah ban tip balei une u
sahap u sangeh noh ban iaid
shaphrang ha kane ka phang Ia
mynta hi ngin ym dei ban ia
tuhnia. Imat ka Welsh Mission

kam kwah ba ki Khasi kiba la
long khristan kin ia kyrsum ha
ki jingialehkai theatre. Ia kane
lah ban pynshisha ba ha ki snem
kiba hadien, ia ki jingialehkai
theatre la shim bynta tang da
"Ki shnong" (ka ktien sin ba ki
missionery ki ju khot ai ki
Khasi ki bym pat long khristan).
Ki missionery ki da adong ruh ia
"ki skul" (ka kyrte-ng sin ba ki
bym pat long kristan ki khot ia
ki kristan) ba kim bit ban shim
bynta kum ha kane ka kam.
Imat dei na kane ka daw ba wat
ha ka jinglong khynnah jong nga
nga shem ba "ki skul", ki kiar
horokit hordang na ki jingialehkai
theatre. Namar ba ha kito ki ngi
kham bun kiba la nang la stad
ki la long "ki skul" ia ka kam
ialeh theatre la iehnoh tang ha
"ki shnong". Kumta ka jingroi
jong ka khasi Literature ha ka
liang ka drama ka la dei ban iaid
suki. Ka jingshisha ka long ba
ka drama kam lah ban san lada
ym don jingpyrsbah ia ka jingia
lehkai theatre. Kumjuh ruh ka
long ba ka jingialehkai theatre kam
lah ban phuh lada ym don kiba
nang ban thoh drama.

Hadien ba ki Salvatorian Pha-
dar ki la poi ha Shillong ha ka
snem 1891, ka drama ka la sdang
ban im biang. Hynrei ki jingialeh
kai theatre jong ki ki la long
tang ha ki drama kiba ki la thoh
ban pyniar ia ka niam kristan. Ia
kane ka nuksa la bud ruh da ki
Selesian Phadar kiba la wan mih
bujli ia ki naduh ka snem 1925.
Te da kumno keiñ ki drama
Khasi ki wan mih ha kane ka ti

jong ngi? Imat dei ka jingiakyn-
duh jong ki nongkhai "Shnong"
bad ki khar bangla kiba na shilot
kaba la plie lad ia u khasi ban
thoh drama na ka bynta ban ia-
lenkai theatre. Balei kein ba ka
jingialehkai theatre kam shym kiew
nyngkong sha Sbala ne na Pandua
bad Hat Majai sha Sohra? Ka
daw ka lohg ba ha kito ki por,
ki Shala bad ki Sohra kiba la
nang la stad ki la long "Skul."
Lada ngin bud ter-ter ia ka jing-
sdang jong ka drama Khasi, imat,
ka kiew pyndan na Jaintia Par-
gana saa Jowai, na Jowai sha
Nongkrem bad nangta sha Shillong,
nangta pat ka pur sha Mawngap-
Marbisu bad sha kiwei-kiwei ki
bynta jong ka ri. Ka Jowai ka
long ka shnong kaba bun tam eh
ki theatrical club, nangta bud sa
ka Nongkrem. Kane ka leit long
ba ha kito ki por, "Ki Shnong"
ki shonghit bha ia kane ka kam.
Wat ha Sbillong, dei ka Seng Khasi
bad Ka Khasi Native Club kiba la
kyrshan tyngeh ia kane ka kam.

Kawei pat ka sabut ba ngi lah
ban pynshisha ba "ki shnong" ki
ioh nongmuna ban ialeh theatre
na ki shilot ka long ba ia ki
drama kiba nyngkong tam la pyn-
shong nongrim ha ki khana ba
ki ioh na ka Ramayana, ka
Mahabharata bad kiwei pat ki
kot niam Hindu.

Kaba lai pat ka salent ka long
ba ki Khasi ki pyndonkam da ki
juh ki tiar put tiar tem ba ki
khar shilot ki pyndonkam ha ki
jingialehkai drama jong ki. Ka
tabla, ka harmonium bad ka cla-

rinet ki long ki tiar put tiar tem
kiba kongsan tam. Kim pyndon-
kam ia ka piano, ka volin, ka
Guitar, ka Harp, ka Base Guitar,
ka Lead Guitar, ka Acordion, ka
trumpet, ka Saxophone, ki drum,
ki bonjo bad kiwei pat ki jing-
put jingtem, ba ki nong sepngi ki
la hikai ia ki khasi bad kiba ki
ju pyndonkam ha ki jingialehkai
theatre jong ki. Ha kajuh ka ru-
kom kim shym la pyndonkam ia
ki tiar put tiar tem jong ki nong-
Iadia lait noh tang kito kiba nga
la jer kyrteng. Kaba nga kham
sngew phylla shuh-shuh ka long
ba wat la "Ki shaong" ki long
kiba pyrshang ban pynroi ia ka
kam ialeh theatre, pynban kim
shym la pyrshang ban pynrung
ia ki tiar put tiar tem u khun
Khasi ha ka Stage. Ngim ju kyn-
maw ba ha kine ki ba la
dep ban lap ba kin pynlonkam
ia ka bom ne nakra, ia ki ksing
ia ka ksing padiah, ia ka Tang-
muri ne Muhuri, ia ka Tanglod,
ia ka Talod, ia ka Mieng, ia ka
Japung bad ia kiwei-kiwei de ki
tiar put tiar tem ha ka jingia-
lehkai theatre jong ki. Wat haduh
mynta, ka jingialehkai theatre ka
sah khynnah wat la ka jingthoh
drama ka la nang kiew shaid shi
shaid. Ha kine ki snem ba la dep,
ki tiar put tiar tem nong India
ki la synshar ia ki jingialehkai
theatre khasi, ym ki jong ki nong
sepngi ne jong ki khasi tynrai.

Ka long kaei-kaei kaba sngew-
pangnud ba ym pat shym don
ba la pyrshang ban lum ban lang
ia kito ki drama ia kiba la pyn-
ialehkai ha kylleng ka Ri. La ka

ngin lah ban lum ban lang ia ki ha ka rukom kaba dei, ka jaidbynriew kan ioh ia ka jingkyrshau kaba ngin ym lah ban siew dor.

Kan bha ban phai noh sha ka phang - mano keio ba la pyrshang ban pynmih ia ki drama khasi ha ka thoh ka tar - kata kat kum ba la ialehkai ha ka rynsan? Kat kum ki khanapateng ba dang lah ban bud bad kat kum ki record ba dang sah, dei ka Seng Khasi kaba la sdang bad kaba la pynsan pyniar ia ka drama Khasi. Ym pat lah ban sem naduh kano ka sem bad ia kaei ka drama ba ka Seng Khasi ka sdang nyongkong eh. Ia mynta hi, kan ym bha bau tainia ia kane ka phang. Ka bang han ong ba u Bah Hari Charan Roy bad u bah Dinonath Roy kiba long shipara bad kiba long ki riwseng jong ka Seng Khasi kiba la nud ban pynmih madan ia ki drama jong ki ha ka thoh ka tar. Ka drama shaphang "U Tipsngi", "Ka Sromatimai" bad shaphang "Ka Savitri" kiba la mih pyrthei hapteng ki snem 1910 haduh ka snem 1924 ki long ki nuksa ia ki kam shlur jong ki h kane ka phang. Ha kane ka pali, ngam dei ban bisbar sani ia kine ki drama namar kam dei ka por ba ngin leb kumta. Hynrei, ngin lah ban len ba kine ki arogut ki la mait ia ka phang ba ki longdien ki dei ban bteng.

Ka long kaei-kaei kaba sngew im mynsiem ba hadien ka Thma bah ka ba-ar la mih sa kawei ka Theatrical kaba ngi tip kum ka Khasi Native Club. Kane ka Club

ruh ka la pyrshang ban pynroi ia ka jingialehkai theatre ha Shillong kumba arpaew snem. Hynrei kane ka club ka iatrei ryngkat-ryngkat bad ka Seng Khasi. Sagewsih ban ong ba ia kito ki drama ba la thoh na ka bynta jong kane ka club ruh ym shym pat lah ban bud dien ban lap.

Dei ha ki por jong ka Thma bah ka ba-ar ba la seng ia ka Shillong Panora Club. Ka jingseng ia kane ka Club ka la wanrah bun ki jingkylla. Ka jingkylla kaba khraw tam ka long ba u Bah Peace Roy Parlat, uba long u nongthoh drama jong kane ka club um shym la long kum kito ki nongthoh drama kiba mynshwa. Kaba nyongkong eh ba unc u ranglah u phla ka long; "Ka jingthrang jong nga ka long ban thaw drama Khasi shaphang ka jinglong khasi kat kum ka jingiaid jong ka por". Hynrei hapteng ki jingpyrshang jong u., lait aon ki drama "Ka Kyrnan", "Na Kyndong Shasor", "Ka Romily" bad "Ka Maryngod"; Kiwei pat ki drama jong u kim shym la long katba u la thmu, hynrei ha kiwei pat ki drama u la pynpaw la ka jinglong khasi ha Sor Shillong na kawei ka por sha kawei pat, bad ruh kat kum ki jingiaikynduh bad kiwei pat ki jingtip ba ka Sor Shillong ka la lum na kiwei pat ki jingthoh jingtar jong kiwei pat ki jaidbynriew Kine ki drama ki long kum ka jingkieng kaba bteng ia ka por barim bad kijuh ki ban sa wan hadien.

Kawei pat ka bynta ba ki nong-pyniaid jong ka Panora club ki

leh ka long ban wanrah ia ki Coraic Scene ha ki khap ba don jingeh ban pynbeit ia ki Screen na ki bynta jong ki Scene kiba bud. Kham bunsien, wat kine ki Comic Scene ruh ki long ki bynta jong ka drama. Teng teng eh, la dei ban pynrung jubor tang ban pynbyrgia ia ki nongpeikai kiba kwah ban peikai baduh ban da shai.

Ban ym la bun ktien, kan bha noh ban phai sha ki phang kiba ngim pat ju shem ha kiwei kiwei pat ki drama jo g ka pyrthei. Ha ki drama jong u Bah Peace Roy Pariat. la don lypa ki jingbtah ha kum kane ka khap yn pyahap ia ia kane ka Screen, ha kum kane ka khap dei ban kren narud na kiar (Aside), ha kum kane ka Scene dei ban pynmih ia ki 'light' ha ki rong ba pber bad kumta ter-ter.

Shuh-shuh, wat ha ka "Art of Advertisement", u Bah Peace Roy Pariat u don la ka buit. Ngan ai tang kawei ka nuksa. Ha ka por, shwa ba kin ialekai ia "Ka Shang-khawiah ki rang," u pyniam ia ka kali kulai baduh ba kan da iphah. Nangta u pynbeit ban don u Samla Shynrang bad ka Samla Kynthei ha ki riam kiba dei ba leit sha ka let ka rong. Kine arngut ki dang ka kut iaci ba kin leh :-

U Samla Shynrang u rwai kum re
 "Bathiang ia pli da kumno shi-
 sha ba ngan pynbiang ?
 Shim tang kane ka khadu Sil-
 liang".
 Nangta ka Samla Kynthei ia leh
 dom bad ka ong :-

"E eh E eh"

Ynda u Samla u leh sngewsih, ka rwai kumne :

"Sha Theatre Panora, Sha Theatre Panora, I-lim seh baicit ia nga".

Nga tharai, u Sophocles. u Kalidas, u Shakespeare, u Barnard Shaw ne uno-uno u dramatist kim shym la poi pyrkhut ban pyniaid kali kulai ha kane ka dur na kawei ka dong sha kawei pat khnang ban khroh ia ki paidbah ban wan peitkai ia ki jingialekai theatre ia ki dramo jong ki. Hynrei wat ha ki ta hi por, ki kynthei Khasi kim pat nud ban hashim bynta ha ki kam ialeh theatre. Ia ki bynta jong ki kynthei ruh la hap shim da ki shynrang ha ki riam kynthei bad ki pyrshang ban kren ba ki sur kyathei.

Hadier ia ka Shillong Panora Club kan ym lah shuh ban kyrshan iala ia ka la don ka jingdkoh na ka liang jong ka jingroi ki drama Khast. Ynda la poi ka All India Radio ha Shillong ha ka snem 1948 "Ki skul" ruh ki la sdang ban pynpaw ia la ki sap ban thoh "Radio Play" ne ki drama lyngkot kiba dei tang ban shu sngap da ki shkor, ym ban iohi da ki khmat.

Hangne nga lah ban ong ba ka don ka jidgiapher koba khraw hapdeng ki "Radio Play" bad ki drama kiba dei ban ialekai ha ka Stage. Ngan pyni iang artylli ki nuksa. Ha ka Stage ngi donkam ia ka rong ka rup bad ia ka dur ka ka dar (Spectade) hynrei ha ki Radio play ym donkam ia kine baroh. Ha ka Radio play kaba kham kong.

san tam ka lonu ka sur kren bad ki sur iingrwai bad jingput jingtem ki dankam wat ha ka stage, hynrei ha ka stage "Ka Spectacle" ka kham donkam ban ia ki Kaba ar pat ka long ba ha ki Radio play lah ban buh kawei ne khambun ki Scene ha kajuh ka por. Ia kane yn ym lah ban leh ha ki drama shisha. Kum ka nuksa, katto katne ki Scene jong ka drama "Ra Jingkut Jingmut ba skhem" yn ym lah ban ia lenkai ha ka Stage.

Kawei na ki jingkylla kiba khraw tam ba ki Radio play ki la wanrah ka long ba kiba nang banang basted, la ki dei ki shnong ne ki skul ruh ki la ia shim bynta Kawei pat ka long ba ki kvrthei ruh ki la ia shim bynta. Kawei pat ka long ba ki tem ba har rukom ki la ioh ia la ki bynta jong ki. Kine ki jingkylla ha ki kylla ha ki Radio play ka ia pynwan dur ia ki jingialehkai drama ha ka Stage. U Bah Victor G. Bareh, lehse u long uba nyingkong uba wanrah ia kine ki jub ki jingkylla ha ka Stage. Ia kane lah ban sakhi ha ka jingia lehkai jong u ia "Ka drama u Tlot Singh". Ha kine ki snem kiba dang shen ngi iohi ia ki jub ki jingkylla ha ki jingialehkai drama jong ka Rympei Theatrical Club. Kito kiba la iohi ia "Ka Ngiew", "Ka Pla I Nah" "Lai ngut Shipara" "Ka kynhun Ki Riew Kbeinuh" bad kiwei kiwei kin sakhi shaphang kitei ki jingkylla. Ka Hynniew Trep Theatrical Club ruh ka la ia bud lang ia kane ka rukom ialehkai drama

kumba la kdew haneng.

Ha kine ki arpbew snem ha la lah ngi iohi ia ki jingmih pyrthei jong ki katto-katne ki drama ba kynsai kiba la pynriew spah ia ka Khasi Literature. Kiba kham paw kham na kita ki drama ki long: "Ka Sawangka shaphang ki sawngut ba iap" bad "Ka Sawangka shaphang ki san ngut ba iap Myosaw" ba la thoh da u Bah F. M. Pugh, "Ka Tiew Larun" jong u Bah Heh S. J. Duncan, "U Baicit Don Shkor" jong u Bah S. Khongdup, "Ka Syniat ba la stem pat" jong u Bah H. Myllemngap, bad "Ka Saia Nongrum" jong U Bah P. Kherlukhi- Ngam lah ban ong la ki dei ki drama kin ktah kumno ia ki nongpeitkai lada pynialehkai ia ki. Hynrei ki dub mynta, ym pat don ba pyrshang ban pynialehkai ia ki. Hynrei ki nong pule te ki sngewthub ia ka dor ba shisha jong ki.

Ngi la iohi ia bun tylli ki religious play na kawei ka por sha kawei pat bad na kawei ka jaka sha kawei pat. Kiba kham bun na kita te ki dei ki play kiba la pynialehkai da ki Phadar ha Parish Hall.

Ka por ka la poi ba ngi dei ban ia wed bad ban ia lum noh ia kito ka drama kiba dang rich oyndong ha kylleng ka Ri. Lada ngi lah ban leh kumta, khlem artatien ki longden kin ong ba ngi rub ngi la don ka bynta ka ba khraw ha kaba pynroi ia ka Khasi Literature.